

njegovega izoblikovanja, njegovi večnacionalni sestavi, raznolikem geografskem izvoru njegovih članov, prevladovanju nestalno zaposlenih in nizko kvalificiranih delavcev, šibki organiziranosti razrednega nasprotnika ter v insularnosti Trsta glede na zaledje. Manj prepričljiv je prikaz odnosa slovenskih socialistov do NDO, ko avtorica ponovno prevrača Regentove ocene (ta je NDO označil kot organizacijo fašističnega tipa, a brez odprte podpore državnega aparata in meščanskega razreda) in pravi, da so socialisti spopad prestavili s politične na fizično, nasilno raven.

Posebej pomemben pa je v tem poglavju del, ki je namenjen analizi značilnosti mobilizacije mas. To predvsem zaradi ugotovitve, ki dokončno obračunava z mitoma "Austrie felix" in prelomnem pomenu ter povsem nenapovedljivem značaju fašistične načrtne uporabe nasilja, o vzporedni rasti mobilizacije mas in uporabe nasilja s strani vseh političnih dejavnikov. Neka razlika je opazna od časa kampanje za splošno moško volilno pravico, ko postajajo množične manifestacije bolj urejene, množice pa bolj sveste svojih pravic in bolj dovzetne tudi za abstraktnejše politične zahteve.

Zadnje poglavje zadeva nacionalno vprašanje v okviru Jadranskega socializma. Cattaruzza zagovarja tezo, da je bil internacionalizem, ki je mejil skoraj na nacionalno indiferentnost, tisti socialistični ideal, ki se je najgloblje zakoreninil v tržaškem proletariatu. To predvsem v italijanskem delu, kjer so socialisti bili hegemoni. Slovenski socialisti pa naj bi nad slovenskim delavstvom nikoli ne imeli hegemonije, saj naj bi bil v slovenskem delavstvu mogoče močnejši ideološki vpliv NDO. To je nedvomno tvegana trditev, ki je avtorica ne utemeljuje dovolj, ki je pa predpostavka še bolj dvomljivih in tveganih zaključkov, ki jih je avtorica zapisala v sklepu in ob katerih se bom kasneje ustavil.

Omenil bi še prikaz razlik v odnosu do nacionalnega vprašanja, ki so obstajale med slovenskimi socialisti, ki so naravno povezovali socialno in nacionalno emancipacijo, in italijanskimi socialisti, za katere je bil odnos do nacionalnega vprašanja mnogo bolj problematičen. K razlagam avtorice za tako stanje bi dodal le še eno, ki je sicer preprosta, a zato nič manj prepričljiva. Razlika je izvirala iz različnega položaja slovenskega in italijanskega naroda. Kot pripadnikom nedominantnega, celo tlačenegega naroda je bilo za slovenske socialiste nacionalno in socialno vprašanje neočljivo povezano. Mnogo težje pa je bilo za italijanske socialiste, ki jim kot pripadnikom dominantnega naroda ta povezanost ni bila sama po sebi vidna. Iz tega pa je izvirala tudi mnogo bolj zapleten odnos do nacionalnega vprašanja, ki je lahko imel tudi radikalne oblike rešitve: enačenje razrednih nasprotnikov z italijanstvom je imel kot posledico odpovedovanje svoji lastni nacionalnosti (nacionalni indiferentizem) in v tržaškem italijanskem proletariatu tako razširjen pojav poudarjanja lokalne identitete ("tržačanstva"). Zelo poglobljena je analiza stališč glede nacio-

nalnega vprašanja edinega pomembnejšega intelektualca v vrstah italijanskega socializma ob Jadranu, Angela Vivanteja, ki jih Cattaruzza postavlja v strugo tradicije avstromarksističnih mislecev (Bauerja in drugih).

Zadnji del knjige je namenjen razvoju jadranskega socializma ob izbruhu vojne in neposredno po njenem koncu. Že takoj ob izbruhu vojne je prišlo do razkola med tržaškimi socialisti in dunajsko centralo zaradi članka, ki je v osrednjem strankinem glasilu poveličeval odločitev nemških socialdemokratskih poslancev, da glasujejo za vojne kredite. Posebej bi se rad ustavil ob dveh trditvah, ki se pojavijo prav na koncu. Cattaruzza pravi, da so ob koncu vojne Slovenci v Trstu in okolici prešli masovno na revolucionarna stališča bolj iz nacionalnega sovraštva, kot iz razrednih motivov. Mislim, da je osnov za tako sklepanje res malo. Glede na to, da govori avtorica tudi o vlogi, ki ga je v masovnem odločanju italijanskih delavcev po maju 1945 za Jugoslavijo igral internacionalizem, ki se je v tržaškem proletariatu udomačil prav v avstrijski dobi, bi rad spomnil na drugi moment iz časa po drugi svetovni vojni, ki nam o nacionalizmu slovenskih najnižjih slojev daje drugačno sliko od one, ki nam jo prikazuje Cattaruzza. Dejstvo je namreč, da so se ob priliki kominformovskega razkola slovenski komunisti na Tržaškem v veliki večini odločili na podlagi razrednih motivov in izbrali "kominformistično" KPI.

Povsem pa se strinjam z drugo trditvijo, ki pravi, da so bili tržaški socialisti zaradi njihove gradualistične usmerjenosti povsem nepripravljeni na razplet dogodkov po vojni in še posebej na vse bolj razširjeno uporabo nasilja s strani nasprotnikov. A nepripravljeni niso bili le socialisti, nepripravljeni so bili tudi slovenski narodnjaki, ki jim je z vojno skopnela tudi najbolj masovna in borbena organizacija, NDO. Rad bi le pripomnil, da je nepripravljenost tako socialistov kot narodnjakov izvirala predvsem iz nove kvalitete povojnega nasilja, iz nikoli prej preizkušenega dejstva, da je ena stran, fašisti, lahko računala na podporo italijanskega državnega aparata in meščanstva.

Sandi Volk

*Egon Pelikan: AKOMODACIJA IDEOLOGIJE
POLITIČNEGA KATOLICIZMA NA SLOVENSKEM.
Maribor, Založba Obzorja Maribor, 1997, 152 strani.*

Knjižno delo E. Pelikana *"Akomodacija ideologije političnega katolicizma na Slovenskem"* predstavlja celovito zgodovinsko študijo, dopolnjeno s klasičnim sociološkim diskurzom in koncepti filozofske misli. Avtor nas s pomočjo izčrpnih virov najvidnejših predstavnikov slovenske katoliške misli na začetku tega stoletja, A. Mahničem, A. Ušeničnikom, J. E. Krekom ter drugimi, seznanja s temeljno problematiko predstavljenega knjižnega dela - procesom modernizacije, ki je zajel staro

celino od 15. stoletja dalje, in odgovorom slovenskega (in evropskega) političnega katolicizma nanjo. Ena izmed osrednjih tez, s katero se E. Pelikan sooča v raziskovalnem delu, je adaptacija političnega katolicizma na nastalo (spremenjeno) družbeno situacijo modernizirane evrope, s posebnim podarkom na slovenskem kulturnem prostoru. Avtor se osredotoči na čas od konca 19. stoletja pa do leta 1941, pri čemer vključuje tudi vedenja o dogodkih in procesih starejših datumov, kotlikor le-ta omogočajo poglobljeno razumevanje obravnavane teme. Prehod tradicionalnih, samozadostnih in statičnih družb v odprte, dinamične in moderne družbe stare celine je prevladujočo ideologijo starega veka soočil z novimi izzivi. Pospešena modernizacija s spremljajočo sekularizacijo je politični katolicizem postavila v povsem novo pozicijo. E. Pelikan pri analizi odgovora Cerkev in političnega katolicizma (i.e. cerkvena hierarhija, katoliške politične stranke in društva, kler, posamezniki in skupine, ki so politično aktivni in aktivno zavzemajo politična stališča) na izgubljeni ideološki monopol, do katerega privedejo navedeni procesi, preverja teoretične predpostavke Berger-Luckhmannovega modela, ki temelji na izhodišču cerkvenega "monopola nad resničnostjo". Po Berger-Luckhmannovem modelu se Cerkev ob soočenju z družbeno novostjo ali trendom, ki ogroža njeno integriteto in/ali legitimnost, posluži ene izmed predstavljenih možnosti: novost ali trend spravi s tradicijo (vključitev) ali pa jo izobči (izničitev). Kot napovedujejo že naslovi posamičnih poglavij, se avtor (v prvem delu knjige) sooča predvsem z odnosom ideologije političnega katolicizma do nacionalnega vprašanja, parlamentarne demokracije, splošne volilne pravice in suverenosti ljudstva v slovenskem prostoru. Drugi del pa posveča posamičnim družbenim skupinam (židom, liberalcem, protestantom in drugim), ki kot grešni kozli v okviru in v skladu s "teorijami zarote" služijo ponovni stabilizaciji in legitimaciji Cerkev in njene politične misli ter ideologije v slovenskem (in evropskem) kulturnem prostoru. Avtor nas skozi predstavitev odgovorov katoliške politične misli na modernizirano in sekularizirano družbo nenehno sooča z zgoraj omenjeno "dualno" izbiro: ali vključitev ali izničitev. E. Pelikan studijo zaokroži in zaključi z ugotovitvijo, da je Berger-Luckhmannov model veljal le in samo, dokler je Cerkev resnično imela "monopol nad resničnostjo", torej, dokler je bila tesno povezana z državno avtoriteto. Družbena situacija ob koncu devetnajstega in začetku dvajsetega stoletja pa teh predpostavk ni potrjevala. Obdobje na začetku stoletja je namreč družbo soočalo z radikalnejšimi in kompleksnejšimi ideološkimi koncepti, ki so (vsaj na videz) ponujali boljše in hitrejše ter učinkovitejše rešitve obstoječim družbenim problemom. Ideologija političnega katolicizma se v odnosu do tovrstnih "konkurenčnih" ideologij znajde v inferiornem in nekonkurenčnem položaju. Predstavljena družbeno-zgodovinska situacija se tako

odrazi v procesu akomodacije političnega katolicizma, uporabi imunizacijske strategije in obračunu z internimi in eksternimi (politično-ekonomskimi) nasprotniki.

Skozi navajanja stališč in mnenj posamičnih teoretikov slovenske katoliške misli nas E. Pelikan ne le seznanja z njihovo temeljno ideološko usmeritvijo, temveč tudi slikovito in nazorno popelje skozi proces akomodacije (tako individualno-osebne kot institucionalno-cerkvene) in iskanja nove vloge in pomena političnega katolicizma v spreminjajočem se svetu. Bralec je tako, v okviru teoretičnega diskurza, posrečeno soočen z (občasno) avto-negacijo in samo-kritiko posamičnih katoliških mislecev, ali drugače povedano, z evidentnim spreminjanjem temeljnih stališč skozi (relativno katka) časovna obdobja. Posebno vrednost in kredibilnost dajejo delu tudi primerjave in vzporednice, ki jih je avtor potegnil med dogodki in procesi v okviru slovenskega kulturnega prostora in drugimi evropskim državami (predvsem Portugalsko, Španijo, Avstrijo).

Predstavljenega dela E. Pelikana ne moremo/smemo uvrščati zgolj med kvalitetna zgodovinska čtiva, namenjena zgolj (in samo) akademskemu diskurzu, saj ga odlikuje aktualnost, katere vrednost se obelodani ob procesih, katerim smo priča v devetdesetih letih tega stoletja v slovenskem družbenem prostoru. Državna osamosvojitvev in družbeno-ekonomska tranzicija slovenske družbe je (širšo) slovensko javnost soočila s (ponovno) spreminjajočo se vlogo in pozicijo Cerkev v družbi. Trenutnih družbenih procesov, ki se odražajo v redefiniranju in revitalizaciji cerkvene institucije in političnega katolicizma v Sloveniji, in novih poskusov konsolidacije in legitimacije katoliške doktrine pa ne moremo dodobra razumeti brez širšega zgodovinskega in kontekstualnega vedenja in razumevanja. Prav zato je knjižni prispevek E. Pelikana tako pomemben. Kakšen bo (je) odgovor Cerkev in ideologije političnega katolicizma (oblika, smer in način) v Sloveniji na nastalo "eksistenčno" krizo, pa lahko zaslutimo tudi na podlagi zgodovinskega prikaza dejstev, ki jih je avtor veherentno nanizal v celovito in provokativno čtivo.

Mateja Sedmak

Mirjana Kontestabile Rovis: VIRGILIJ ŠČEK. POSLANEC V RIMSKEM PARLAMENTU - Popis fonda. Koper, Pokrajinski arhiv Koper, 1998, 123 strani.

Očitno postaja razmišljanje in opozarjanje na specifično primorske zgodovine, zgodovino primorskega političnega katolicizma, tigrovskega gibanja, prve svetovne vojne in še dolge vrste zgodovinskih dogajanj, ki so ozko povezana z zgodovino slovenskega Primorja in Istre, v zadnjih časih zelo aktualno. Tako je tudi povsem prav, saj je Primorska v kontekstu celotnega slovenskega etničnega prostora tudi z gledišča slovenskega zgodovine